

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و زنان شهر اصفهان

اصغر محمدی*

چکیده

یکی از آسیب‌های اجتماعی که در سال‌های اخیر در برخی از شهرهای بزرگ بویژه اصفهان تا حدودی گسترش یافته پدیده بدحجابی و گرایش به پوشش‌های غربی توسط برخی از دختران و زنان در سطح شهر می‌باشد. در تحقیق مزبور ضمن تعریف عملیاتی مفاهیم فرد با حجاب و بدحجاب، با استفاده از روش تحقیق میدانی- پیمایشی علل بدحجابی دختران و زنان بدحجاب سنین ۱۵ تا ۳۵ سال در شهر اصفهان در زمستان ۱۳۸۴ بررسی شده است. ضمن بیان دیدگاه‌ها و پیامدهای بدحجابی و ... تعداد نمونه بر اساس آمار ۳۰۰ نفر (۱۵۰ نفر با حجاب و ۱۵۰ نفر بدحجاب) انتخاب گردید و نظرهای آنان مورد بررسی قرار گرفت و یافته‌های بدست آمده بر اساس آزمون «کی-دو» مورد تجزیه و تحلیل واقع شد.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی عبارتند از: وضع نامناسب خانواده شامل پوشش مادر در خارج از منزل، فقدان نظارت والدین بر فرزندان و ... برنامه‌های وسایل ارتباط جمعی شامل برنامه‌های شبکه‌های تلویزیونی و سینماها و ... فقدان نظارت اجتماعی از جمله نظارت بر واحدهای تولیدی، فقدان نظارت بر مغازه‌ها و ... فقر فرهنگی شامل فقدان آموزش در مدارس، فقدان آگاهی از باورهای دینی و ... ضعف نظام اداری، وضع حجاب در سازمان‌های دولتی و خصوصی و برنامه‌های شبکه‌های خارجی و مامواره‌ای، وجود زمینه‌های مناسب برای بدحجابی در سطح شهر و خصوصیات فردی و جوانی که در اصل مقاله به آنها پرداخته خواهد شد.

واژه‌های کلیدی

پوشش - دختران و زنان - باحجاب - بدحجاب - اصفهان

* عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

مقدمه

پس از انقلاب‌های فرهنگی و صنعتی در اروپا به تدریج تغییراتی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بویژه در حوزه فرهنگی و اعتقادی بوجود آمد. برخی از تغییرات فرهنگی و اعتقادی نه تنها منجر به رشد معنوی انسان نشد بلکه زمینه را برای ناهنجاری‌ها و بی‌بندوباری‌های اجتماعی فراهم نمود. یکی از مسائل مهم، پدیده بدحجابی و سپس بی‌حجابی در اروپا و غرب بود، که شاهد آن هستیم. در حال حاضر بدحجابی و بی‌حجابی اختصاص به غرب ندارد و در جوامع شرقی بویژه جهان اسلام هم گسترش یافته است. به نظر می‌رسد پدیده مزبور از غرب به شرق اشاعه یافته باشد.

وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ تحول عمده‌ای در حوزه فرهنگی و اعتقادی ایجاد کرد. یکی از دستاوردهای فرهنگی گسترش حجاب و محو بی‌حجابی در سطح کشور بود که این پدیده در دهه اول انقلاب بیشتر نمایان بود. در سال‌های اخیر به عقیده برخی از اندیشمندان و شواهد موجود به نظر می‌رسد که حجاب در ایران بویژه شهرهای بزرگ از جمله اصفهان کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد، در نتیجه مصداق‌هایی از بدحجابی (کم حجابی) به انواع و اشکال مختلف در سطح شهر مشاهده می‌شود.

معمولاً وقوع و پیدایش یک پدیده اجتماعی تحت تأثیر عوامل متعددی صورت می‌گیرد. عدم توجه به مسأله بدحجابی به دنبال خود پیامدها و عوارض اجتماعی و فرهنگی متفاوتی ایجاد کرده و زمینه‌ساز برخی از انحرافات و آسیب‌های اجتماعی شده است. با توجه به مطالب مزبور در این تحقیق سعی می‌شود که عوامل مؤثر بر گرایش دختران و زنان به بدحجابی در شهر اصفهان مورد بررسی قرار گیرد.

بیان مسأله

واژه حجاب دارای معانی مختلفی از قبیل: پوشش زن، پوشیدن، پرده، حاجب و غیره است. بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که حجاب اختصاص به دین اسلام ندارد و در سایر ادیان الهی نیز مورد توجه بوده است.

به عقیده بعضی از صاحب‌نظران گسترش بدحجابی و کاهش حجاب در بین نسل جوان می‌تواند عوارض و پیامدهای متعددی نظیر: گسترش فساد و فحشاء، اضمحلال کانون خانواده، پیامدهای روانی: عقده‌مند کردن مردان و سقوط شخصیت، پیامدهای فرهنگی نظیر: بدآموزی، تخریب

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۴۹

فرهنگ ملی و اسلامی، تغییر گروه‌های مرجع و ... داشته باشد.

تحقیق مزبور بنا به دلایل زیر دارای اهمیت است که عبارتند از:

نخست: به نظر می‌رسد که در سال‌های اخیر به دلیل «ریزش دیواره‌ها»، مرزهای کشورهای خانواده‌ها به وسیلهٔ امواج شبکه‌های تلویزیونی و ماهواره‌ای و اینترنت شکسته شده است. از سوی دیگر وسایل مزبور پیامدهایی به ویژه برای نوجوانان و جوانان دارد که در گسترش بدحجابی هم تأثیر دارد.

دوم: در سطح استان و بویژه شهر اصفهان مشکلات، مسائل و پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی متعددی وجود دارد اما به نظر می‌رسد از میان مشکلات متعدد پدیدهٔ بدحجابی نسبت به سایر مسائل مهم‌تر و توجه به آن از اولویت بیشتری برخوردار است.

سوم: فقدان توجه به حجاب و سست شدن پوشش و حجاب برخی از دختران و زنان به تدریج عوارض و پیامدهایی اجتماعی بدنبال خواهد داشت از قبیل: گسترش فساد و مهیا شدن زمینه برای افزایش بی‌بندوباری‌های اجتماعی و ...

هدف کلی بررسی علل گرایش به بدحجابی در بین دختران و زنان شهر اصفهان است.

روش تحقیق

با توجه به مطالعهٔ مقدماتی در این پژوهش روش مورد مطالعه پیمایشی - مقایسه‌ای است. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه استفاده می‌شود که سؤالات آن به صورت باز و بسته و بیش از ۶۶ سؤال در ارتباط با شاخص‌ها و فرضیه‌های پژوهش تنظیم شده است. فرضیه‌ها، شاخص‌ها و سؤالات آن پس از مطالعات متعدد و نظر همکاران طرح و کارشناسان امور پژوهشی و اساتید (روانشناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاددان، علوم سیاسی، مدیریت و ...) تعیین و تصویب گردید.

فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

- بین وضع خانوادهٔ فرد و گرایش به بدحجابی وی رابطهٔ معناداری وجود دارد.
- بین برنامه‌های وسایل ارتباط جمعی و گرایش به بدحجابی رابطهٔ معناداری وجود دارد.
- بین فقدان نظارت اجتماعی و گرایش به بدحجابی رابطهٔ معناداری وجود دارد.
- بین فقر فرهنگی و گرایش به بدحجابی رابطهٔ معناداری وجود دارد.
- بین ضعف نظام اداری و سازمانی و افزایش بدحجابی رابطهٔ معناداری وجود دارد.

فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی * سال اول * شماره ۴

۵۰ ♦ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

- بین برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای و گرایش به بدحجابی رابطه معناداری وجود دارد.
- بین در دسترس بودن امکانات و زمینه‌های بدحجابی و گرایش به آن رابطه معناداری وجود دارد.
- بین خصوصیات فردی و جوانی و گرایش به بدحجابی رابطه معناداری وجود دارد.
باحجاب (محببه) به دختر یا زنی گفته می‌شود که در سنین ۱۵ تا ۳۴ یا ۳۵ سال بوده و از نظر پوشش و وضع ظاهری در جامعه (شهر) به صورت یکی از اشکال ذیل باشد:

۱- چادر و مقنعه و مانتوی گشاد و معمولی پوشد باشد.
۲- چادر و روسری و مانتوی گشاد و معمولی پوشد باشد.
۳- مقنعه و مانتوی گشاد و معمولی پوشیده باشد و فاقد آرایش باشد.
بدحجاب (کم حجاب) به دختر یا زنی اطلاق می‌شود که در سنین ۱۵ تا ۳۴ یا ۳۵ سالگی بوده و از نظر پوشش و وضع ظاهری در جامعه (شهر) به صورت یکی از اشکال ذیل باشد:

۱- با روسری و مانتوی تنگ و کوتاه؛
۲- با روسری و مانتوی تنگ و کوتاه همراه با آرایش؛
۳- با مقنعه و مانتوی تنگ و کوتاه (با آرایش _ بدون آرایش)؛
۴- با چادری ولی بدحجاب (با آرایش _ بدون آرایش)؛

بین سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴ رشد جمعیت شهر اصفهان ۲/۱ درصد بوده و جمعیت شهر اصفهان در سال ۱۳۸۴ تقریباً ۱۵۷۱۳۰۵ نفر^۱ می‌باشد. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان ۱۳۸۴/۱۰/۲۸)

همانطور که گفته شد جامعه آماری شامل دختران و زنان در گروه‌های سنی ۱۵ تا ۳۴ یا ۳۵ سال می‌باشد، زیرا مسأله حجاب و بویژه بدحجابی در این گروه‌های سنی بیشتر نمایان است. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ جمعیت در گروه‌های سنی مزبور تقریباً ۲۳۶۸۵۸ نفر بوده که با توجه به رشد ۲/۱ درصد و محاسبات انجام شده بطور تقریب جامعه آماری ۲۷۹۶۹۷ نفر می‌باشد.

همانطور که بیان شد جامعه آماری شامل دختران و زنان در گروه‌های سنی ۱۵ تا ۳۴ یا ۳۵ سال است که تقریباً ۲۷۹۶۹۷ نفر می‌باشند. تعداد نمونه ۳۰۰ نفر انتخاب شد. با توجه به مطالعه مقدماتی و نظر کارشناسان امور اجتماعی و صاحب نظران به صورت برآورد ۰/۲۷ یا ۲۷ درصد افراد

۱- شامل اصفهان و رهنان است.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۵۱

جامعه مورد مطالعه بدون حجاب مناسب (بدحجاب) و ۷۳/۰ یا ۷۳ درصد دارای حجاب بودند. بر همین اساس به شیوه نمونه‌گیری از روی نسبت و فرمول کوکران حجم نمونه محاسبه گردید. بر اساس محاسبه انجام شده حجم نمونه ۳۰۳ نفر که با نظر همکاران طرح و کارشناسان دیگر ۳۰۰ نفر بعنوان نمونه انتخاب که ۱۵۰ نفر دختران و زنان با حجاب و ۱۵۰ نفر دختران و زنان کم‌حجاب (بدحجاب) است. و بوسیله نمونه‌گیری تصادفی پرسشنامه‌ها در مناطق مختلف شهری بطوری که نمونه، معرف کل جامعه آماری باشد توسط پرسشگران مجرب توزیع، تکمیل و جمع‌آوری شد.

تاریخچه حجاب

کلمه حجاب دارای معانی متعددی است از قبیل: پوشیدن، پرده و حاجب ولی بیشتر به معنی پرده می‌باشد. در مورد تاریخچه کامل حجاب اطلاعات دقیقی در دست نیست ولی نکته قابل ذکر این است که حجاب در ایران باستان، قوم یهود و احتمالاً در هندوستان وجود داشته و حتی دارای قوانین و دستورات معین و مدون بوده است. در جاهلیت عرب حجاب وجود نداشته و توسط آیین اسلام در آنجا گسترش یافته است.

زنان ایرانی در دوره‌های مختلف از ماده‌ها، هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان دارای پوشش بوده‌اند. در زمان ماد با جامه‌ای دوتکه خود را می‌پوشاندند و ... یا پارچه شنل‌مانندی روی سر می‌انداخته‌اند که حالتی شبیه به چادر داشته است. در عهد اشکانیان زنان قبایی تا زانو بر تن می‌کردند با شنلی که بر سر افکنده می‌شد و نیز نقابی داشتند که معمولاً به پس سر می‌آویختند. زنان عهد ساسانی گاهی چادری گشاد و پرچین بر سر می‌کردند که تا وسط ساق پا می‌رسیده است. (مهریزی، ۱۳۷۹، ۴۵)

با ظهور اسلام و با انتقال تدریجی آیات و آموزه‌های دینی و قرآنی از طرف خداوند به حضرت پیامبر اکرم (ص) به تدریج زمینه برای رشد فکری و مذهبی انسان‌ها بویژه مسلمانان بوجود آمد.

کارکردهای حجاب

بر طبق مطالعات انجام شده حجاب اثرات فردی و روانی بر دختران و زنان دارد که به شرح ذیل است:

۱- آرامش جسمی روانی: یکی از شیوه‌های رسیدن به آرامش روانی، ایجاد حریم بین زن و مرد و

فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی * سال اول * شماره ۴

۵۲ ♦ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

جلوگیری از بی‌بند و باری‌های اجتماعی می‌باشد. از جمله سفارش‌های اسلام توصیه به حفظ پوشش مخصوصاً برای زنان بوده است و همین‌طور محدود کردن نگاه مرد و زن به یکدیگر. فقدان توجه به این سفارش‌ها به تدریج باعث اختلالات روانی می‌گردد.

۲- مصونیت: همان‌طور که یک سپر محافظ جان و سلامتی یک سرباز می‌شود، حجاب نیز محافظ سلامت روح و روان یک زن است.

عوامل متعددی در بقا و استمرار خانواده نقش دارد. یکی از عوامل مؤثر توجه به اعتقادات مذهبی و بویژه حفظ پوشش و حجاب است. براساس تعالیم اسلامی ارضای تمایلات جنسی در چهارچوب خانواده مشروعیت می‌یابد و خارج از آن با دین منافات دارد. حفظ حجاب بویژه توسط مادر می‌تواند بعنوان الگو و نمونه برای سایر فرزندان مخصوصاً دختران باشد.

یکی از آثار مهم حجاب در جامعه حفظ سلامت جامعه و کاهش انحرافات اجتماعی است که به موارد ذیل اشاره می‌شود:

۱- سلامت روانی: حجاب برای بهداشت روانی جامعه و خانواده ضروری است. زیرا رعایت نکردن شئون اسلامی و پوشیدن لباس‌های غیرمتمعارف باعث جلب توجه مردان نسبت به زنان شده و زمینه برای انحرافات فراهم می‌گردد.

۲- کاهش مفاسد: بر طبق مطالعات انجام شده جنایات جنسی به پوشش زنان جامعه بستگی دارد. در کشورهای غربی که زنان بدون حجاب ظاهر می‌شوند جنایات و شهوات نفسانی نسبت به کشورهای اسلامی بیشتر است.

حفظ حجاب برای پیشرفت علمی و فکری جامعه لازم است. در این رابطه منتسکیو می‌گوید: «از دست رفتن عفت زنان به قدری تأثیر بد و معایب و نواقص تولید می‌کند و روح مردم را فاسد می‌سازد که اگر کشور دچار آن شود، بدبختی زیادی از آن ناشی می‌گردد، به همین جهت قانون‌گذاران همواره عفت را به زنان توصیه می‌کنند و از آنها وقار و رعایت موازین اخلاقی توقع دارند.» (هاشم رکاوندی، ۱۳۷۲، ۱۹۸ به نقل از روح‌القوانین، ۲۲۶)

حال این سؤال مطرح می‌شود که چرا غربی‌ها با وجود بی‌حجابی پیشرفت کردند؟ پاسخ: دانشمندان غربی افرادی بی‌بند و بار نبوده‌اند.

مبانی نظری

۱- حجاب در ادیان قبل از اسلام:

الف) حجاب در آیین زرتشت: بر طبق مطالعه مقدماتی در دین زرتشت مسأله حجاب مورد توجه

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۵۳

قرار داشته است. «زرتشت را، که برخی او را فردی صالح و برخی دیگر پیامبر می‌دانند، به مسأله حجاب اهمیت می‌داده است. لذا در کیش او زنان محترم محبوب بوده‌اند. زنان محترم ایران برای حفظ حیثیت طبقه ممتاز و ایجاد حدودی که آنها را از زنان عادی و طبقه چهارم امتیاز می‌داد صورت خود را می‌پوشاندند و گیسوان خود را پنهان نگه می‌داشتند.» (اخوان ارمکر، حجاب از دیدگاه اسلام، همایش حجاب، ۱۳۸۱، ۲۷۵)

ب) حجاب در دین یهود: حجاب در بین زنان قوم یهود رواج داشته است. مورخین خبر داده‌اند که حضرت موسی(ع)، پیروان، بویژه زنان امت خویش را دعوت به حفظ حجاب می‌نمود. در آیین یهود حجاب تنها خاص زنان نبود بلکه مردان در مورد نگاه ملزم بودند که به زنان نگاه نکنند زیرا مرتکب گناه می‌شدند.

ج) حجاب در دین مسیحیت: با ظهور آئین مسیحیت و گسترش تعالیم الهی توسط حضرت عیسی(ع) مسأله حجاب بیشتر از دین یهود اهمیت پیدا کرد. برخی از پیروان آن حضرت در تبلیغ حجاب تأثیر داشته‌اند.

۲- حجاب در دین اسلام:

الف) حجاب از دیدگاه قرآن: در قرآن مجید آیاتی در مورد حفظ حجاب و تداوم آن وجود دارد. خداوند در سوره نور آیه ۳۱ می‌فرماید: «ای پیامبر زنان مؤمن را بگو تا چشمها (از نگاه ناروا بیپوشانند) و فوج و اندامشان را از (عمل زشت) محفوظ دارند و زینت و آرایش خود را بجز آنچه قهراً ظاهر می‌شود بر بیگانه آشکار نسازند جز برای شوهران خود و پدران و پدران شوهر و پسران خود و پسران شوهر و برادران خود و پسران برادر و خواهران خود و زنان خود (یعنی زنان مسلمان) و کنیزان ملکی خویش و اتباع (خانواده که رغبت به زنان ندارند) از زن و مرد یا طفلی که هنوز بر عورت و محارم زنان آگاه نیستند و آنطور پای بر زمین نزنند که خلخال و زیور پنهان پاهایشان معلوم شود و ای اهل ایمان همه بر درگاه خدا توبه کنید باشد که رستگار شوید.»

ب) حجاب از دیدگاه معصومین(ع): همانطور که گفته شد آیات متعددی در مورد حجاب و روابط دختر و پسر در قرآن کریم مطرح شده است. طبق بررسی‌های موجود از سوی پیامبر اکرم(ص) و سایر معصومین(ع) روایات و احادیث متعددی پیرامون موضوع مزبور بیان شده است.

«قال النبی(ص): ان من خیر نسائکم الودود الودود الستیره و ...»

حضرت رسول(ص) می‌فرماید: بهترین زنان امت من کسانی هستند که زایا، مهربان، پرده‌پوش و باحجاب باشند.» (بابازاده، ۱۳۷۸، ۳۲۲ به نقل از بحار، ج ۱۰۳، ۲۳۵)

ج) حجاب از دیدگاه فقها و علمای دینی: بررسی‌های موجود مبین این مسأله است که تمامی دانشمندان اسلامی تأکید بر امر حجاب و پاکدامنی دختران و زنان دارند و آنان حجاب را از ضروریات دین برشمرده‌اند. اکثر علما و فقها معتقدند که گسترش و حفظ حجاب در جامعه سبب سلامتی فردی و اجتماعی و استمرار جامعه و سعادت و رستگاری افراد و جامعه می‌گردد.

۳- دیدگاه روانشناختی:

لزوم پوشش یکی از خواسته‌های فطری انسان است زیرا از آغاز پیدایش انسان زن و مرد کوشیده‌اند تا پوشش متناسب خود را تهیه نمایند. ابتدا با برگ درختان یا پوست حیوانات، سپس با دست‌بافته‌های خود و بعداً با پیشرفت صنعت با ابزار جدید خود را می‌پوشانید. این اقدامات چون تحت هیچ آموزشی نبوده نشان دهنده این است که پوشش تنها در پاسخ به نیاز انسان به وجود آمده است.

« روان‌شناسان در تأیید این مطلب از وجود عامل حیا در درون انسان نام می‌برند که به دو صورت بازدارنده و هدایت‌کننده ایفای نقش می‌کند. بنابراین حیا را تعدیل‌کننده غرایز و ضامن اجرای قوانین اجتماعی و اخلاقی می‌دانند.» (محمدی، بررسی ابعاد روان‌شناختی و ...، همایش حجاب، ۱۳۸۱، ۱۸۸)

روانشناسان معتقدند که حیا با آفرینش زن به هم آمیخته است. بعضی از آنان ریشه حیا و پوشش زن را تدبیری هوشمندانه و فطری و برای جذابیت بیشتر آن معرفی کرده‌اند.

۴- دیدگاه جامعه‌شناسان (اندیشمندان اجتماعی):

برخی از جامعه‌شناسان و اندیشمندان اجتماعی حجاب و پوشش زن را مقتضای طبیعی جامعه بشری معرفی کرده‌اند. منتسکو در کتاب روح‌القوانین می‌نویسد: «قوانین طبیعت حکم می‌کند زن خوددار باشد زیرا مرد با تهور آفریده شده است و زن نیروی خودداری بیشتری دارد. بنابراین تضاد بین آنها را می‌توان با حجاب از بین برد و بر اساس همین اصل تمام ملل جهان معتقدند که زنان باید حیا و حجاب داشته باشند.» (محمدی، بررسی ابعاد روانشناختی و ...، همایش حجاب، ۱۳۸۱، ۱۸۹)

آندره مورا در کتاب «فرانسه چرا شکست خورد» و همچنین مارشال پتن سردار نظامی فرانسه می‌گویند بزرگترین علت شکست ما فرو رفتن در گرداب‌های شهوت و ابتلا به تن‌پروری و عیاشی بود.

تاریخ بدحجابی

بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که از نظر تاریخی ریشه‌های بدحجابی در ایران از دوره قاجاریه و به ویژه از پیدایش اندیشه‌های غرب‌زدگی توسط میرزاملکم‌خان و ... آغاز شد. شکل رسمی و فراگیر آن در جهان اسلام از اوایل قرن بیستم و پس از فروپاشی امپراطور عثمانی و روی کار آمدن آتاتورک اولین رهبر غرب‌گرای کشور ترکیه بود. بعد از آن در بسیاری از کشورهای اسلامی از جمله در ایران و ... بدحجابی گسترش یافت.

افغانستان و ترکیه از نخستین کشورهای بودند که برای گسترش آزادی زنان و رسیدن به تمدن و صنعت فرنگ (اروپا) بدحجابی را رواج دادند. «پس از سقوط دولت عثمانی، کمال آتاتورک در سال ۱۳۱۳ فرمان منع حجاب را صادر نمود. در ایران نیز رضاخان هفدهم دی ماه ۱۳۱۴ به صورت رسمی کشف حجاب را اجرا نمود.» (جواهری، تاریخ حجاب و ...، همایش حجاب، ۱۳۸۱، ۳۶۴)

علل بدحجابی

۱- وضع خانواده:

از نظر بسیاری از صاحب‌نظران مسائل خانواده، تنبیه کردن و سخت‌گیری‌های غیراصولی والدین بر فرزندان نه تنها در تربیت صحیح آنان تأثیر قابل توجهی ندارد بلکه در برخی از موارد اثرات منفی به دنبال دارد. مهم‌ترین عوارض سخت‌گیری‌های غیراصولی عبارتند از: گوشه‌گیری و انزوا، کاهش اعتماد و اطمینان فرزندان به والدین، دین‌گریزی و فرار از ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، کاهش اراده و اعتماد به نفس در فرزندان، افزایش لجاجت فرزندان نسبت به نصایح والدین و ...

بر طبق اعداد به دست آمده، پاسخ‌گویان باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۱۸ و ۲۳ درصد معتقدند که سخت‌گیری بیش از حد خانواده به دختران بر افزایش بدحجابی آنان آثار خیلی کم و کم دارد. ۵۲/۶ درصد از افراد باحجاب و ۵۷/۳ درصد از افراد بدحجاب بیان نموده که سخت‌گیری افراطی سبب لجاجت و گرایش به بدحجابی دختران می‌گردد شاید بتوان این نکته را بیان نمود که مسأله مزبور تأثیر عمده‌ای بر بدحجابی دختران دارد چرا که برخی از والدین نمی‌توانند با شیوه آموزشی و سازنده مفهوم حجاب و آثار مثبت آن را به فرزندان دختر خویش یاد دهند در نتیجه در برخی از موارد از شیوه خشونت‌بار و قهرآمیز استفاده می‌کنند، این امر هم آسیب‌هایی به همراه دارد.

جدول ۱- نوع پوشش مادر پاسخ‌گویان در خارج از منزل

بد حجاب		با حجاب		فرآوانی	پوشش مادر
درصد	مطلق	درصد	مطلق		
۲۰	۲۰	۳۸	۵۷		مانتوی معمولی، مقنعه و چادر
۲۴	۳۶	۴	۶		مقنعه و مانتوی معمولی
۳۰	۴۵	۵۵/۳	۸۲		روسری، مانتو و چادر
۶/۷	۱۰	۰	۰		روسری و مانتوی کوتاه و تنگ
۸/۷	۱۳	۰	۰		روسری و مانتوی رنگارنگ همراه با کمی آرایش
۱/۳	۲	۰/۷	۱		مقنعه و مانتوی کوتاه و تنگ
۶	۹	۱/۳	۲		چاشنی ولی همراه با آرایش
۳/۳	۵	۰/۷	۱		بدون جواب
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰		جمع

بیش از ۹۰ درصد از مادران گروه اول حجاب مناسب دارند. این امر نشان‌دهنده آن است که فرزندان‌شان هم از حجاب آنان پیروی می‌کنند. دوم: از مادرائی که حجاب مناسبی ندارند چگونه می‌توان انتظار داشت که فرزندان‌شان محجبه باشند؟ سوم: ۲۲/۵ درصد از مادران افراد بدحجاب، پوشش مناسبی ندارند، بالطبع بر روی بدحجابی فرزندان بسیار تأثیر دارد.

بر اساس آیات و احادیث اسلامی لازم است که دختران از سن نه سالگی پوشش و حجاب خود را حفظ کنند، لذا بسیاری از والدین سعی می‌کنند که از سنین حتی کمتر فرزندان دختر خویش را به حفظ پوشش آشنا نمایند. از تحقیق انجام شده نکات ذیل استنباط می‌گردد:

۱- بیش از ۸۰ درصد از پاسخ‌گویان باحجاب، از سن تکلیف حجاب خویش را رعایت می‌کردند در حالی که این رقم در بین افراد بدحجاب به ۴۲ درصد می‌رسد.

۲- تعداد قابل توجهی از افراد بدحجاب حتی بعد از سن تکلیف هم حجاب نداشته‌اند.

۳- به نظر می‌رسد که والدین گروه دوم نسبت به حجاب فرزندان خویش کوتاهی نموده‌اند.

بیش از ۸۱ درصد از افراد باحجاب بیان می‌نمایند که از سن کمتر از ۱۰ سالگی و حتی بسیاری از سن کمتر از ۷ سالگی با تشویق والدین در مراسم مذهبی بویژه نمازجماعت و جمعه به صورت متوالی یا متناوب شرکت دارند. در حالیکه ۶۷/۵ درصد از افراد بدحجاب به مراسم مذهبی می‌روند.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۵۷

۲- برنامه‌های وسایل ارتباط جمعی

به عقیده اندیشمندان، وسایل ارتباط جمعی دارای کارکردهای متعدد از قبیل آگاهی دادن، خبررسانی، اجتماعی کردن، پرکردن اوقات فراغت و ... است. اگر برنامه‌های رسانه‌های گروهی متناسب با ارزش‌ها نباشد ممکن است زبان‌های جبران ناپذیری به فرهنگ ملی و اسلامی وارد سازد.

جدول ۲- وضعیت ترویج بدحجابی در فیلم‌های داخلی شبکه‌های تلویزیونی

بد حجاب	با حجاب		فراوانی	فیلمها
	مطلق	درصد		
درصد				
۷/۳	۱۱	۶/۷	۱۰	خانوادگی
۵/۳	۸	۴/۷	۷	پلیسی
۸	۱۲	۶/۷	۱۰	طنز
۷۳/۷	۱۰۹	۸۰/۷	۱۲۱	سینمایی
۶/۷	۱۰	۱/۳	۲	بدون جواب
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰	جمع

از میان فیلم‌های مختلف، فیلم‌های سینمایی و مخصوصاً تماشای آن در سینماها در ترویج بدحجابی تأثیر دارد، لذا موارد ذیل مورد توجه است:

۱- لازم است که برنامه‌ریزان رسانه‌های گروهی در زمینه نظارت بر فیلم‌های سینمایی اقدامات جدی انجام دهند.

۲- تداوم چنین فیلم‌هایی به بدحجابی در جامعه حالت رسمیت می‌دهد.

۳- تعارض در برنامه‌های وسایل ارتباط جمعی افزایش می‌یابد، فیلم‌های سینمایی و ... بدحجابی را گسترش می‌دهد.

پاسخ‌گویان محجبه و بدحجاب به ترتیب ۱۱/۳ و ۱۸ درصد بیان نموده که ارتباط دختر و پسر در برنامه‌ها خشک و عاطفی است. در زمینه شادابی به ترتیب ۲۰ و ۱۵/۳ درصد معتقدند که نشاط

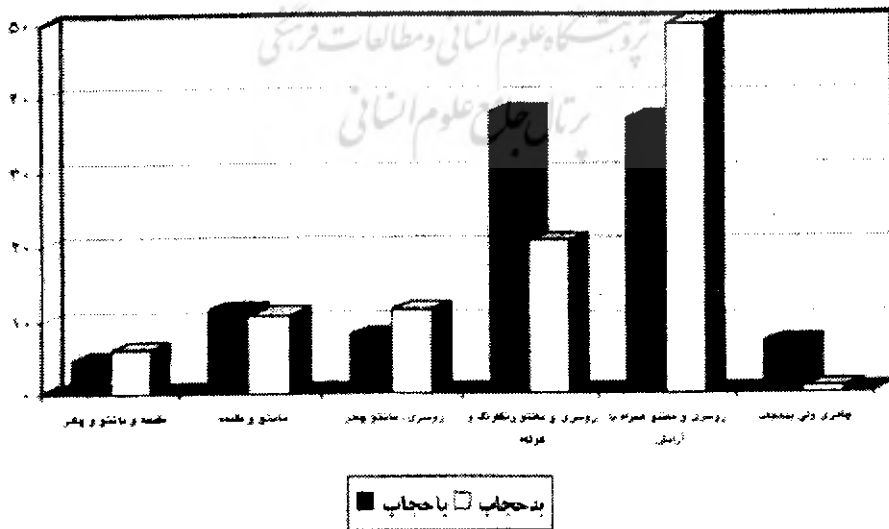
و شادابی لازم در برنامه‌های تلویزیونی وجود ندارد. بیش از ۵۱ درصد از افراد هر کدام از گروه‌ها اظهار می‌نمایند که تنوع در فیلم‌ها و سریال‌ها اندک است. از نظر افراد با حجاب تقریباً ۲۴ درصد از بازیگران زن دارای حجاب هستند، در حالیکه ۲۹ درصد از افراد بدحجاب معتقدند آنان محجبه می‌باشند. ۷۶ درصد از گروه اول و ۷۲ درصد از گروه دوم بیان نموده‌اند که هنرپیشه‌ها و بازیگران از حجاب لازم برخوردار نیستند. لذا چنین استنباط می‌گردد:

الف- از نظر اکثر پاسخ‌گویان باحجاب و بدحجاب بازیگران و هنرپیشه‌های زن در برنامه‌ها و فیلم‌های شبکه‌های تلویزیونی از حجاب لازم برخوردار نمی‌باشند و بسیاری از آنان بدحجاب هستند.

ب- بسیاری از مصداق‌های بدحجابی در سطح شهر ناشی از الگوبرداری از بازیگران زن بدحجاب است.

ج- تداوم مسأله مزبور می‌تواند روند بدحجابی را افزایش دهد.

د- فقدان برنامه‌ریزی و نظارت بر این مسأله به تدریج باعث می‌شود که بدحجابی حالت رسمی و قانونی پیدا کند که این امر برای ساختار فرهنگی و مذهبی کشور زیان‌بار است.

نمودار ۱- هنرپیشه‌ها و بازیگران در برنامه‌ها و فیلم‌های تلویزیونی داخلی

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۵۹

۳- فقدان نظارت اجتماعی

یکی از نهادهای اساسی جامعه، نهاد سیاسی است. نهاد مزبور دارای زیرمجموعه‌هایی از جمله نیروی انتظامی است. از کارکردهای مهم این سازمان ایجاد نظم اجتماعی، جلوگیری از بی‌قانونی و کاهش جرایم و آسیب‌های اجتماعی می‌باشد. در جامعه ما بویژه اصفهان بدحجابی هم یک پدیده اجتماعی محسوب می‌گردد لذا از کارکردهای نیروی انتظامی و سازمان‌های دیگر از قبیل ستاد امر به معروف و نهی از منکر و نیروی مقاومت بسیج و ... است که برای کاهش بدحجابی اقدامات و تمهیدات لازم را در نظر بگیرند.

جدول ۳- میزان نظارت نیروی انتظامی بر رعایت شئونات اسلامی دختران و زنان در شهر

بد حجاب		با حجاب		مراجع تقلید
درصد	مطلق	درصد	مطلق	
۵۴	۸۱	۸	۱۲	بدون جواب
۵/۳	۸	۲	۳	اشتباه نوشته
۴۰/۷	۶۱	۹۰	۱۳۵	مراجع تقلید دارد
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰	جمع

۱۶ درصد از افراد باحجاب و ۲۵ درصد از افراد بدحجاب اذعان می‌نمایند که نیروی انتظامی در زمینه بهبود وضع حجاب اقدامات مؤثر انجام داده است لذا به نظر می‌رسد که سازمان مزبور باید: نخست: با استفاده از نظر کارشناسان و افراد صاحب‌نظر با شیوه‌های علمی و حساب‌شده در این مورد اقدام نماید.

دوم: فعالیت‌های این سازمان به شکلی نباشد که حالت بدآموزی داشته باشد. سوم: اطلاع‌رسانی و اقدامات فرهنگی از طریق سازمان مزبور شاید کارآمدتر از سایر شیوه‌ها باشد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های کشورهای توسعه یافته تولید کالاها، منسوجات و به ویژه البسه و پوشاک است. این کشورها متناسب با نوع نیاز و مصرف، به کشورهای در حال توسعه کالاهای متعددی صادر می‌کنند. بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که برخی از اجناس خارجی متناسب با

فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی * سال اول * شماره ۴

۶۰ ❖ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

ساختار فرهنگی و مذهبی کشور ما نیست و در بسیاری از موارد آسیب‌هایی به کشور ما وارد نموده و روند بدحجابی را در جامعه گسترش می‌دهد.

بر اساس داده‌های بدست آمده پاسخ‌گویان گروه اول و دوم به ترتیب ۴۶/۶ و ۳۴/۶ درصد اظهار می‌نمایند که اجناس خارجی به ویژه انواع مدل‌های لباس‌های خارجی کم و بیش در سطح شهر یافت می‌شود و ۳۶/۶ درصد از هر کدام از پاسخ‌گویان دو گروه معتقدند که لباس‌های خارجی را به راحتی می‌توان در شهر تهیه نمود.

بر اساس یافته‌های به دست آمده ۳۲ درصد از زنان محجبه و ۳۳ درصد از زنان بدحجاب معتقدند که مانتوهای خارجی، دختران و زنان را در برابر مردان جذاب‌تر می‌کند. هم‌چنین از گروه اول و دوم به ترتیب ۵۰/۷ و ۴۸/۷ درصد لوازم آرایشی را در این امر تأثیرگذار می‌دانند.

اکنون موارد زیر بیان می‌گردد: ۱- از میان اجناس و لوازم خارجی، انواع لوازم آرایشی (رژ لب، کرم پودر، سایه چشم، ریمل و ...) و سپس مانتوهای خارجی در تحریک جنس مخالف مؤثر است. ۲- شلوارهای خارجی هم تحریک‌آمیز است. ۳- تولیدکنندگان کفش حتی بدون در نظر گرفتن نکات بهداشتی کفش‌هایی تولید و به بازار عرضه نموده که جذاب بوده و حالت تحریک‌آمیز دارد.

داده‌های بدست آمده نشان می‌دهد که افراد باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۲۲ و ۳۱/۳ درصد بیان می‌نمایند که نظارت بر واحدهای تولید البسه زنان برای بهبود وضعیت حجاب اندک است. بیش از ۶۳ درصد از جامعه باحجاب معتقدند که یکی از شیوه‌های اساسی برای بهبود وضعیت حجاب نظارت بیشتر بر واحدهای تولید لباس است در حالیکه ۴۲ درصد از افراد بدحجاب با این امر موافق هستند. با توجه به داده‌های مزبور: ۱- از نظر افراد جامعه نمونه ضرورت دارد که نظارت بیشتری بر واحدهای تولید پوشاک صورت گیرد. ۲- از کارشناسان استفاده شود و یک یا چند مدل لباس متناسب با فرهنگ کشور و استان طراحی و ارائه شود. ۳- معیارهای بهداشتی، سلامتی و اجتماعی در تولید لباس‌ها بیشتر لحاظ شود.

۴- فقر فرهنگی

استمرار و بقای هر جامعه مستلزم آن است که مجموعه ارزش‌ها، دانش‌ها، فنون و ... به نسل‌های جدید و آتی منتقل گردد، این امر از طریق تعلیم و تربیت میسر می‌شود. در سال‌های اخیر گسترش آموزش‌های رسمی و مهیا شدن امکانات لازم برای ادامه تحصیل منجر به ارتقای سطح آگاهی‌های اجتماعی و فرهنگی مردم بویژه نسل جوان شده است. اما در زمینه مبانی فکری و اعتقادی نارسایی‌هایی به چشم می‌خورد.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۶۱

یکی از گروه‌های مرجع، زنان اسوه و الگوی تاریخ بویژه تاریخ اسلام و ایران هستند. مراحل زندگی، رفتار و کردار آنان، همسررداری و پرورش فرزند، سختی‌ها، غم‌ها و شادی‌های آنان، عبادات، خانه‌داری، حضور در خارج از منزل و صحنه‌های اجتماعی و سیاسی، مبارزات و ... می‌تواند آموزنده و تأثیرگذار باشد هم‌چنین میزان شناخت نسل جوان از آنان امری مهم در پرورش شخصیت ایشان است.

بر اساس داده‌های بدست آمده از جدول فوق، ۱۸ درصد از گروه اول و تقریباً ۴۰ درصد از گروه دوم هیچ زن اسوه‌ای را ننوشته‌اند، به عبارت دیگر آنان اطلاع و شناختی در این مورد ندارند. ۵۲ درصد از زنان محجبه نام سه نفر و بیشتر را بیان نموده‌اند در حالیکه این مورد در بین زنان بدحجاب ۲۸ درصد است.

بر طبق تعالیم اسلامی اصول دین امری تحقیقی و تعقلی است. هر فرد مسلمان باید نسبت به آن‌ها شناخت و آگاهی پیدا کند اما فروع دین امری تقلیدی است. معمولاً اکثریت افراد نسبت به فرهنگ و عناصر دینی و مذهبی آگاهی کامل ندارند لذا لازم است که مقلد باشند و می‌بایست در مسائل دینی از یک عالم دینی که به درجه اجتهاد رسیده باشد تقلید نمایند. معمولاً هر فرد مسلمان باید از سن تکلیف (دختران از سن ۹ سالگی و پسران از سن ۱۵ سالگی) مقلد یکی از مراجع تقلید باشد و سعی نماید دستورات و مسائل دینی را بر اساس رساله مرجع تقلید مورد نظر عمل نماید.

جدول ۴- شما در مسائل دینی از چه مرجعی تقلید می‌کنید

بد حجاب		با حجاب		مراجع تقلید
درصد	مطلق	درصد	مطلق	
۵۴	۸۱	۸	۱۲	بدون جواب
۵/۳	۸	۲	۳	اشتباه نوشته
۴۰/۷	۶۱	۹۰	۱۳۵	مرجع تقلید دارد
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰	جمع

اکنون نکات ذیل قابل تأمل است:

- ۱- بیش از ۶۰ درصد افراد بدحجاب نسبت به دستورات مرجع تقلید خویش اطلاع چندانی ندارند که این امر نشان‌دهنده فقر فرهنگی نسبت به دستورات و موازین اسلامی است.
- ۲- ۹۰ درصد از افراد باحجاب دارای مرجع تقلید می‌باشند و حتی نام آن را ذکر نموده‌اند که این نشان‌دهنده رشد دینی و اعتقادی آنان است.
- ۳- فقدان مرجع تقلید در گروه بدحجاب باعث می‌گردد که بسیاری از سؤالات و شبهات دینی آنان بدون پاسخ بماند.
- ۴- وقتی جوانی فاقد مرجع تقلید است چگونه می‌توان انتظار داشت موازین اسلامی را به نحو مطلوب عمل نماید به عنوان مثال حجاب و ...؟

بر طبق داده‌های بدست آمده از پاسخ‌گویان محجبه و بدحجاب به ترتیب ۲۱ و ۲۸ درصد اظهار می‌نمایند که در محل تحصیل‌شان معلم یا استادی داشته‌اند که با رفتار، کردار، ایده‌ها و عقایدش در ترویج بدحجابی تأثیر داشته یا دارد. اکنون این سؤال مطرح می‌شود که وقتی برخی از معلمان یا استادان زن بدین شکل در مراکز آموزشی فعالیت می‌نمایند چگونه می‌توان انتظار داشت که بدحجابی در مراکز مزبور کاهش یابد؟

۵- نظام اداری

امروزه زنان به عنوان نیمی از جمعیت، نقش مؤثری در فعالیت سازمان‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دارند. در سال‌های اخیر بنا به دلایل متعدد نظیر رشد آگاهی‌های اجتماعی و فرهنگی، تغییر در ساختار خانواده‌ها، تغییر نگرش‌های مردان نسبت به زنان، استقلال‌خواهی زنان، علاقه و انگیزه زنان به فعالیت‌ها در خارج از منزل و ... میزان فعالیت زنان در خارج از منزل گسترش یافته است.

بر طبق داده‌های بدست آمده بیشتر از نیمی پاسخ‌گویان باحجاب (۵۳ درصد) و بدحجاب (۵۹ درصد) اظهار می‌نمایند که فروشندگان زن مغازه‌های سطح شهر از حجاب لازم برخوردار نیستند که این مسأله در مغازه‌های پوشاک و لوازم آرایشی بیشتر نمایان است. ۳۶ درصد از پاسخ‌گویان گروه اول و ۲۸ درصد از پاسخ‌گویان گروه دوم معتقدند که منشی پزشکان از وضع حجاب مناسبی برخوردار نمی‌باشند.

جدول ۵- فقدان رعایت حجاب در سازمان‌های اصفهان

بد حجاب		با حجاب		سازمانها
درصد	مطلق	درصد	مطلق	
۵/۳	۸	۴/۶	۷	بانکها
۷/۳	۱۱	۵/۳	۸	کتابخانه ها
۴۲	۶۳	۴۵/۳	۶۸	بیمارستانها و آزمایشگاهها
۲۳/۳	۳۵	۲۸	۴۲	دانشگاه ها
۸	۱۲	۶/۶	۱۰	مدارس
۶/۶	۱۰	۴	۶	دفاتر بیمه
۷/۳	۱۱	۵/۳	۸	سایر سازمانها
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰	جمع

با توجه به داده‌های مزبور چنین استنباط می‌شود که:

۱- وضعیت حجاب زنان در شرکت‌های خصوصی چندان رضایت‌بخش نیست.

۲- زنان فروشنده در مغازه‌های سطح شهر و منشی پزشکان حجاب مناسبی ندارند.

بر طبق یافته‌های بدست آمده از پاسخ‌گویان باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۵۸ و ۵۲ درصد معتقدند مهم‌ترین پیامد بدحجابی در محل کار و سازمان‌ها افزایش چشم‌چرانی و نگاه نامشروع مردان به زنان است. هم‌چنین از افراد باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۳۰ و ۲۲ درصد بیان نموده که به تدریج کارمندان زن دیگر از آنان الگوبرداری می‌کنند. ۸/۷ درصد از گروه اول بدحجابی را سبب افزایش روابط نامشروع و فساد دانسته‌اند در حالیکه نزدیک به ۱۷ درصد از گروه دوم به این مسأله (گسترش فساد) اذعان دارند.

بر طبق داده‌های بدست آمده از پاسخ‌گویان گروه اول و دوم به ترتیب ۶۸ و ۷۳ درصد اظهار نموده‌اند که برخی از سازمان‌ها و شرکت‌های خصوصی توجه بیشتری به ارباب رجوع بدحجاب تا

۶۴ ❖ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

باحجاب دارند به عبارت دیگر کار و خواسته آنان زودتر از افراد محجبه مورد بررسی قرار می‌گیرد. حال این سؤالات مطرح می‌گردد که:

- ۱- تداوم این مسأله نوعی رسمیت بخشیدن به بدحجابی در سطح شهر نمی‌باشد؟
  - ۲- تداوم این مسأله باعث نمی‌شود که افراد محجبه هم با دیدن این صحنه‌ها در سازمان‌ها، مغازه‌ها، حمل و نقل درون و برون شهری و ... به تدریج به بدحجابی رو آورند؟
  - ۳- وجود این‌گونه تفاوت‌ها و تبعیض‌ها افراد بدحجاب را تشویق نمی‌کند؟
- جالب این است که بیش از ۷۰ درصد از افراد بدحجاب هم به این امر آگاهی دارند و آن را انکار نمی‌کنند.

۶- برنامه‌های ماهواره‌ای

یکی از راه‌های مهم در افزایش بدحجابی پخش فیلم‌های غیر اخلاقی در شبکه‌های خارجی است. فرهنگ ما با ساختار فرهنگی خارجی بویژه کشورهای غربی تفاوت دارد و در برخی از موارد با ساختار فرهنگی، خانوادگی و اجتماعی جوامع غربی تعارض دارد و زمینه کاهش استحکام خانواده و روابط زن و شوهر و فرزندان می‌گردد.

جدول ۶- میزان تأثیر تماشای فیلم‌های غیر اخلاقی در شبکه‌های خارجی بر کاهش حجاب

بد حجاب		با حجاب		فراوانی	فیلم‌های غیر اخلاقی
درصد	مطلق	درصد	مطلق		
۱۳/۳	۲۰	۳/۳	۵		خیلی کم
۱۸	۲۷	۷/۳	۱۱		کم
۲۳/۳	۳۵	۱۱/۳	۱۷		متوسط
۲۶/۷	۴۰	۳۴	۵۱		زیاد
۱۸/۷	۲۸	۴۴	۶۶		خیلی زیاد
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰		جمع

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۶۵

پاسخ‌گویان گروه اول و دوم به ترتیب ۷۸ و ۴۵/۴ درصد معتقدند که فیلم‌های غیر اخلاقی بر گسترش بدحجابی تأثیر زیادی دارد. اکنون نکات ذیل مطرح می‌شود.

۱- اکثریت افراد باحجاب به این امر اعتراف دارند که فیلم‌های غیر اخلاقی تأثیر سوء بر کاهش

حجاب و افزایش بی‌بندوباری‌های اجتماعی دارد.

۲- پخش فیلم‌های مزبور منجر به تزلزل خانواده می‌شود.

۳- فیلم‌های مزبور منجر به تخریب فرهنگ و معتقدات ملی و دینی می‌گردد.

بر طبق داده‌های بدست آمده، پاسخ‌گویان گروه اول و دوم به ترتیب ۵۵ و ۴۷ درصد اظهار می‌نمایند که بسیاری از مدل‌های مو و آرایش در بین زنان برگرفته از شبکه‌های غربی است. افراد باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۲۹ و ۳۳ درصد معتقدند که شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان انواع مدل‌های مو و آرایش را تبلیغ کرده و ترویج می‌کنند.

بر طبق داده‌های بدست آمده بیش از ۵۰ درصد از پاسخ‌گویان باحجاب و بدحجاب اظهار داشته‌اند که میزان تنوع در برنامه‌های ماهواره‌ای زیاد است. عوامل متعددی منجر به تمایل برخی از خانواده‌ها به استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای و خارجی می‌شود که عبارتند از: در دسترس بودن زمینه‌های استفاده از شبکه‌های خارجی، سست بودن اعتقادات مذهبی، تنوع در موسیقی و انواع فیلم‌ها، ارضای تمایلات جنسی و ...

هر جامعه‌ای سعی می‌کند فعالیت رسانه‌های گروهی خود را متناسب با ساختار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه خود قرار دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌گردد ۲۷ درصد از افراد باحجاب و ۳ درصد از افراد بدحجاب بیان نموده‌اند که موسیقی‌های پخش شده از برنامه‌های ماهواره به تبلیغ بدحجابی می‌پردازند. ۳۵ درصد از گروه اول و ۳۷ درصد از گروه دوم معتقدند که در بسیاری از برنامه‌های ماهواره‌ای روابط دختر و پسر (مرد و زن) مشاهده می‌شود که البته این نوع روابط با فرهنگ ایرانی و اسلامی سازگاری ندارد.

طبق داده‌های بدست آمده ۳ درصد از افراد باحجاب و ۱۴ درصد از افراد بدحجاب در این زمینه اطلاعی ندارند. ۴۱ درصد از دختران و زنان باحجاب معتقدند که برنامه‌های ماهواره‌ای بیشتر لوازم بهداشتی و آرایشی را تبلیغ می‌کنند در حالیکه این مسأله در میان دختران و زنان بدحجاب ۵ درصد بوده است. همچنین ۱۵ درصد از افراد بدحجاب اظهار داشته‌اند تصاویر زن و مرد (به صورت غیر اخلاقی) تبلیغ می‌گردد و در حالیکه افراد محجبه ۳ درصد به این موضوع اشاره کرده‌اند. لذا نکات ذیل قابل توجه است:

۶۶ ♦ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

۱- کشورهای غربی سعی می‌کنند با برنامه‌های ماهواره‌ای به ویژه تبلیغ انواع کالاها از جمله لوازم آرایشی و ... بازار فروش در ایران به ویژه اصفهان ایجاد نمایند.

۲- نمایش تصاویر مبتذل زن و مرد از ماهواره‌ها، زمینه‌ای از خود باختگی فرهنگی جوانان را مهیا سازند.

۳- تداوم این امر در میان مدت آثار زینباری بر تولید کنندگان داخلی ایجاد می‌نمایند.

۷- در دسترس بودن زمینه‌های بدحجابی

یکی از مکان‌های سنتی که جنبه تفریحی نیز دارد چایخانه‌های سنتی است که در آنها انواع غذاهای سنتی عرضه می‌شود و معمولاً بسیاری از جوانان بنا به ذوق و علاقه خویش طالب آنها می‌باشند.

بر طبق داده‌های بدست آمده ۵۴/۶ درصد پاسخگویان گروه اول معتقدند که چایخانه‌های سنتی زمینه‌ای برای بدحجابی است در حالیکه ۳۶ درصد از گروه دوم به این امر اذعان دارند، لذا موارد زیر مطرح می‌شود:

۱- کمتر از نیمی از افراد بدحجاب بیان نموده‌اند که وضعیت چایخانه‌های سنتی بر فرآیند بدحجابی تأثیر کمی دارد. البته بسیاری از افراد بدحجاب اوقات فراغت خود را در آنها سپری می‌کنند.

۲- به نظر می‌رسد وضعیت پوشش جوانان بویژه دختران و زنان در مکان‌های مزبور مناسب نمی‌باشد.

۳- با نظرات بیشتر مسؤولان بر این مکان‌ها می‌توان عوارض اجتماعی محیط چایخانه‌ها را کاهش داد و مکان مناسبی برای گذران فراغت جوانان علاقه‌مند فراهم نمود.

۳۶/۷ درصد از افراد باحجاب اذعان داشته‌اند که وجود کتاب‌های جنسی در گسترش بدحجابی تأثیر خیلی کم و کم دارد در حالیکه ۵۷ درصد از افراد بدحجاب به این امر اذعان دارند. به عبارت دیگر مطالعه چنین کتبی برای گروه بدحجاب امری طبیعی است چون اعتقاد چندانی به حجاب ندارند. گروه اول و دوم به ترتیب ۴۰/۶ و ۲۰ درصد معتقدند که کتب جنسی بر روند بدحجابی تأثیر زیاد و خیلی زیاد می‌گذارد.

بر طبق آمار بدست آمده از افراد باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۴۷ و ۵۵ درصد اظهار می‌نمایند به راحتی می‌توان در سطح شهر ژورنال‌های داخلی و خارجی تهیه نمود.

مهم‌ترین علل در دسترس بودن ژورنال‌ها:

۱- فقدان نظارت بر فعالیت مغازه‌های مرتبط توسط سازمان‌های فرهنگی و انتظامی.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۶۷

۲- تبلیغ تصاویر دختران و زنان بی حجاب و بدحجاب در مغازه‌ها و اماکن شهر.

۳- ارزان بودن ژورنال‌ها.

جدول ۷- نظر پاسخ‌گویان در مورد دسترسی و تهیه ژورنال‌های ایرانی یا خارجی در سطح شهر

بد حجاب		با حجاب		فراوانی	
				ژرنال	
درصد	مطلق	درصد	مطلق		
۵۴/۷	۸۲	۴۶/۷	۷۰	بلی	
۴۰	۶۰	۴۲	۶۳	خیر	
۵/۳	۸	۱۱/۳	۱۷	اطلاع ندارم	
۱۰۰	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰	جمع	

به‌طور کلی ژورنال‌ها برای کسانی که دسترسی به برنامه‌های ماهواره‌ای، سایت‌های اینترنتی مبتذل، فیلم‌های غیر اخلاقی و ... ندارند وسیله مناسبی جهت الگوبرداری و گرایش به بدحجابی است و حتی ممکن است بعضاً فرزندی به دور از چشم والدین از ژورنال‌های داخلی و خارجی برای الگو برداری ظاهر خویش استفاده کند.

بر طبق داده‌های بدست آمده جدول مزبور ۴۰ درصد از پاسخگویان باحجاب اظهار می‌دارند که در دوران تحصیل در مدرسه یا دانشگاه بین آنان تصاویر و سی‌دی‌های غیر مجاز رد و بدل می‌شده است در حالیکه این مسأله در بین افراد بدحجاب ۶۹ درصد گزارش شده است.

از پاسخ‌گویان گروه اول و دوم به ترتیب ۴۱ و ۳۵ درصد معتقدند که استفاده از رژلب در تحریک پسران و مردان مهم است. ۱۵ درصد از هر دو گروه خط چشم و ۱۵ و ۱۳ درصد از گروه اول و دوم تاتو را در این امر مهم تلقی می‌کنند. بطور کلی از نظر گروه اول میزان زیبایی و تحریک‌آمیز شیوه‌های آرایشی به ترتیب زیر است: ۱- رژلب، ۲- خط چشم و تاتو، ۳- رنگ کردن مو، ۴- سایه چشم، ۵- کرم پودر، ۶- ریمل و ۷- رژ گونه می‌باشد و در گروه دوم: ۱- رژلب، ۲- خط چشم، ۳- تاتو و رنگ کردن مو، ۴- کرم پودر، ۵- سایه چشم و ریمل و ۶- رژگونه.

بر طبق داده‌های بدست آمده ۵۷ درصد از پاسخگویان دو گروه معتقدند که سی‌دی‌ها و ژورنال‌های غیرمجاز و ... در مغازه‌های محصولات فرهنگی (ویدئو کلوپ‌ها) وجود دارد. اکنون موارد ذیل استنباط می‌گردد:

- ۱- مسؤولان فرهنگی شهر باید برنامه‌ریزی‌های علمی‌تر در این زمینه ارائه دهند.
- ۲- ابتدا به مغازه‌داران متخلف تذکر داده شود و در صورت تکرار به شدت برخورد نمایند.
- ۳- نظارت بیشتر بر فعالیت دست‌فروش‌ها در سطح شهر، زیرا به نظر می‌رسد که به صورت غیر قانونی فعالیت‌هایی در این زمینه انجام می‌دهند.

۸- خصوصیات جوانی

از دیدگاه بسیاری از روان‌شناسان و جامعه‌شناسان زندگی و حیات هر فردی به دوره‌های طفولیت، نوجوانی، جوانی، میان‌سالی و بزرگسالی تقسیم می‌گردد. یکی از دوره‌های مهم مرحله جوانی است. از ویژگی‌های این دوره عبارت است از: پویایی، تحرک، حساس و عاطفی بودن، غرور جوانی داشتن، پرنرژی بودن، ظهور و بروز ویژگی‌های زیستی و جنسی و ...

بر طبق داده‌های مزبور ۵۵/۵ درصد از پاسخگویان اظهار می‌دارند که غرور جوانی در بدحجابی جوانان تأثیر خیلی کم و کم دارد، ۶۰ درصد از افراد کم‌حجاب هم به این مورد توجه دارند. افراد باحجاب و بدحجاب به ترتیب ۳/۳ و ۱۴ درصد اظهار می‌دارند که غرور جوانی در ترویج بدحجابی تأثیر زیاد و خیلی زیاد دارد. بطور خلاصه از نظر اکثر پاسخگویان دو گروه، غرور جوانی تأثیر عمده و اساسی بر افزایش بدحجابی ندارد.

تقریباً نیمی از اعضای دو گروه انگیزه بدحجابی را سوء استفاده طرفین تلقی می‌کنند. به عبارت دیگر روابط دختر و پسر برای انتخاب همسر و ازدواج صورت نمی‌گیرد. بلکه برای رفع تمایلات جنسی به صورت نامشروع (نگاه کردن به همدیگر، لمس کردن اعضای بدن، بوسیدن، بازی کردن با آلات تناسلی همدیگر و ...) است، تداوم این مسأله ممکن است منجر به روابط جنسی و نزدیکی و نهایتاً فحشا و زنا گردد.

نیمی از اعضای دو گروه معتقدند که مهمترین شیوه ارضای غریزه جنسی دختران و پسران لمس کردن و دست دادن است، تداوم این امر ممکن است به تدریج منجر به رواج فحشا و زنا شود. از نظر پاسخ‌گویان باحجاب و بدحجاب راه‌های ارضای غریزه جنسی به ترتیب اهمیت: ۱- لمس کردن، ۲- صحبت کردن با همدیگر، ۳- نگاه کردن به جنس مخالف از روی لذت و ۴- مبادله نامه‌های عاشقانه است.

نتایج تحقیق

- ۱- در سال‌های اخیر بسیاری از خانواده‌ها به وضع سواد فرزندان خویش توجه وافر داشته‌اند اما متأسفانه از بعد پرورشی و آموزش مبانی اسلام به آنان غافل شده‌اند.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۶۹

۲- برخی از برنامه‌ها و فیلم‌ها در شبکه‌های تلویزیونی داخلی مناسب با چهارچوب و موازین اسلامی نیست و برخی بازیگران زن از پوشش لازم برخوردار نمی‌باشند که سبب الگوبرداری غلط بعضی از جوانان از ایشان شده است.

۳- بعضی از فیلم‌های پخش شده در سینماهای سطح شهر در گسترش بدحجابی تأثیر دارد.

۴- در برخی از مراکز تجاری و اقتصادی شهر انواع اجناس خارجی نامناسب و حتی معارض با فرهنگ اسلامی و ملی بویژه حجاب وجود دارد که اقدام جدی از سوی مسئولان شهر لازم است.

۵- از کارکردهای نیروی انتظامی و سازمان‌های مرتبط، مقابله با ناهنجاری‌های اجتماعی بویژه بدحجابی است که اقدام اصولی و حساب‌شده صورت نمی‌گیرد.

۶- نبودن یک الگو و مدل لباس مبتنی بر فرهنگ ایرانی و اسلامی باعث شده که تولیدکنندگان پوشاک از مدل‌هایی استفاده کنند که سبب گسترش بدحجابی گردد.

۷- اگر چه مدارس و دانشگاه‌ها در سطح استان برای ارتقای علمی و فرهنگی نسل جوان تلاش قابل تحسینی می‌کنند ولی وضع نامناسب حجاب برخی از معلمان و استادان زن و فقدان نظارت لازم، زمینه را برای گرایش به بدحجابی جوانان فراهم کرده است.

۸- وجود کارمندان و کارکنان زن و بعضاً بدحجاب در سازمان‌ها و نظام اداری شهر می‌تواند بدحجابی را افزایش دهد.

۹- تعدد شبکه‌های فارسی زبان و خارجی ماهواره‌ای و سایت‌های غیر مجاز اینترنتی و ... در کاهش باورهای مذهبی و بویژه حجاب تأثیر عمده دارد.

۱۰- خرید و فروش تصاویر، ژورنال‌ها، سی‌دی‌ها، مجلات و کتب و ... مبتذل در بعضی از مغازه‌های محصولات فرهنگی، لوازم‌التحریر، کتاب‌فروشی‌ها، لوازم آرایشی و ... سبب گرایش به بدحجابی شده است.

۱- وجود دختران و زنان بدحجاب در بعضی از مراکز تولیدی و بویژه خدماتی (فروشنده‌گان) در شهر می‌تواند زمینه را برای گسترش بدحجابی مهیا سازد.

منابع و مآخذ

الف) کتب:

۱- قرآن کریم.

۱- نهج البلاغه امام علی (ع)، ۱۳۷۹، ترجمه محمد دشتی، قم: بضمه الرسول.

۲- آزاد ارمکی، تقی، ۱۳۷۷، اندیشه‌های اجتماعی متفکران اسلام، تهران: جهاد.

فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی * سال اول * شماره ۴

۷۰ ♦ عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ...

- ۳- اکبری، محمدرضا، ۱۳۷۶، تحلیلی نو و عملی از حجاب در عصر حاضر، شهید حسین فهمیده.
- ۴- الهام‌نیا، علی‌اصغر، ۱۳۸۳، فضایل اخلاقی، مرکز خدمات فرهنگی مطهر.
- ۵- امینی، ابراهیم، ۱۳۸۱، همسرداری، قم: بوستان کتاب.
- ۶- انصاریان، حسین، ۱۳۸۱، نظام خانواده در اسلام، قم: انتشارات ام‌البنیها.
- ۷- اورعی، محمدتقی، ۱۳۷۹، وظایف پدر و مادر نسبت به فرزند، خوانسار: ارمغان قلم.
- ۸- بابازاده، علی‌اکبر، ۱۳۷۸، مسائل ازدواج و حقوق خانواده، تهران: بدر.
- ۱۰- بیابانگرد، اسماعیل، ۱۳۸۳، روان‌شناسی نوجوانان، قم: فرهنگ اسلامی.
- ۱۱- فتاحی‌زاده، فتیحه، ۱۳۷۳، حجاب از دیدگاه قرآن و سنت، قم: تبلیغات اسلامی.
- ۱۲- محمدی اشتهاردی، محمد، ۱۳۶۸، پوشش زن در اسلام، قم: انتشارات ناصر.
- ۱۳- مجموعه‌ی مقالات همایش حجاب (با تکیه بر رویکردهای علمی و کاربردی)، ۱۳۸۱، حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری.
- ۱۴- مطهری، مرتضی، ۱۳۷۲، مسأله حجاب، تهران: صدرا.
- ۱۵- مظاهری، حسین، ۱۳۷۸، خانواده در اسلام، قم: شفق.
- ۱۶- مهدی‌زاده، حسنی، ۱۳۸۱، حجاب‌شناسی (چالش‌ها و کاوش‌های جدید)، قم: مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی.
- ۱۷- مهریزی، مهدی، ۱۳۷۹، آسیب‌شناسی حجاب، تهران: جوانه رشد.
- ۱۸- مرکز آمار ایران، ۱۳۷۶، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، نتایج تفصیلی شهرستان اصفهان.
- ۱۹- معاونت آمار و اطلاعات، ۱۳۸۴، سالنامه آماری استان اصفهان ۱۳۸۳، اصفهان: پویندگان توسعه.
- ۲۰- هاشمی رکوندی، سید مجتبی، ۱۳۷۲، مقدمه‌ای بر روان‌شناسی زن، قم: شفق.

(ب) مجله‌ها، فصل‌نامه‌ها و ...

- ۱- اخوان ارمکی، عباس‌علی، ۱۳۸۲، حجاب و امنیت، چکیده مقالات همایش اجتماعی امنیت اجتماعی، معاونت نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

(ج) پایان‌نامه‌ها و ...

- ۱- رکنی، محمد باقر، ۱۳۸۲، بررسی برخی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر نگرش مذهبی دانشجویان دانشگاه واحد اسلامی واحد اقلید، واحد دهقان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.

عوامل مؤثر بر گرایش به بدحجابی در بین دختران و ... ❖ ۷۱

- ۲- سادات سیدی تبار، اعظم، ۱۳۸۴، علل بدحجابی زنان در عصر حاضر، عضو انجمن بانوان محقق امین.
- ۳- عنایت، حلیمه، ۱۳۷۶، بررسی تأثیر عوامل اجتماعی بر حجاب و گرایش بدحجابی دختران دانش آموز دبیرستانی شهر شیراز، کمیسیون امور بانوان استان فارس.
- ۴- هاجر آقایی، لیلا، ۱۳۸۲، بررسی تأثیر وضعیت اقتصادی خانواده بر انحرافات خاص فرزندان دختر دبیرستانی اصفهان.
- ۵- میرکاظمی، زهرا السادات، ۱۳۷۸، آسیب شناسی اجتماعی روابط دختر و پسر با تأکید بر دیدگاه اسلامی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ۶- بی نام، ۱۳۷۹، طرح بهسازی و پوشش و آرایش، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی